

O‘ZBEKISTONDA BITIRUVCHILAR BANDLIGINI TA’MINLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR

Danabayev Nuriddin Norqo’zi o’g’li

Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, bosh mutaxassis.

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekistonda bitiruvchilar bandligini ta’minlash borasida amalga oshirilayotgan islohotlar, ularning mazmun-mohiyati va amaliy ahamiyati yoritilgan. Unda ta’lim tizimi bilan mehnat bozori o‘rtasidagi uzviy aloqani kuchaytirish, yoshlarni zamonaviy va talab yuqori bo‘lgan kasblarga tayyorlash, kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish, tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash hamda bitiruvchilarni ish beruvchilar bilan bog‘lash mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, bandlikni ta’minlashda raqamli texnologiyalardan foydalanish, hududiy mehnat bozori xususiyatlarini hisobga olish va yoshlarning munosib mehnat bilan ta’minlanishi masalalariga e’tibor qaratilgan. Maqolada bitiruvchilar bandligini oshirish bo‘yicha mavjud imkoniyatlar va istiqboldagi ustuvor vazifalar yuzasidan xulosalar berilgan.

Kalit so‘zlar: bitiruvchilar bandligi, yoshlar bandligi, mehnat bozori, kasbiy ta’lim, oliy ta’lim, ish bilan ta’minlash, kasb-hunar, tadbirkorlik, amaliyot, stajirovka, mehnat resurslari, raqamli iqtisodiyot, inson kapitali, yoshlar siyosati.

Kirish. Bugungi kunda mamlakat iqtisodiy taraqqiyotini ta’minlashda yoshlarning bilim va salohiyatidan samarali foydalanish, ayniqsa, ta’lim muassasalarini tamomlayotgan bitiruvchilarni munosib ish o‘rinlari bilan ta’minlash muhim ijtimoiy-iqtisodiy vazifalardan biri hisoblanadi. O‘zbekistonda aholi tarkibida yoshlarning salmog‘i yuqori bo‘lib, har yili umumiy o‘rta, professional hamda oliy ta’lim muassasalarini minglab yoshlar tamomlab, mehnat bozoriga kirib kelmoqda. Shu sababli ta’lim tizimida berilayotgan bilimlarning mehnat bozori talablariga mosligi, bitiruvchilarning amaliy ko‘nikmalari, zamonaviy kasblarni egallashi va ish beruvchilar bilan bevosita aloqasini kuchaytirish masalalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda yoshlar bandligini ta’minlash, kasbga yo‘naltirish, tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va yangi ish o‘rinlarini yaratishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarning asosiy maqsadi nafaqat bitiruvchini ishga joylashtirish, balki uning egallagan mutaxassisligi bo‘yicha munosib mehnat faoliyatini boshlashi, barqaror daromad topishi va o‘z salohiyatini to‘liq namoyon etishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat.

Asosiy qism. Bitiruvchilar bandligini ta’minlash masalasi, avvalo, ta’lim va mehnat bozori o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni kuchaytirishni talab etadi. Ilgari ayrim hollarda ta’lim

muassasalarida tayyorlanayotgan mutaxassisliklar mehnat bozoridagi real ehtiyoj bilan to‘liq mos kelmasligi natijasida diplomga ega bo‘lgan, biroq o‘z mutaxassisligi bo‘yicha ish topishda qiynalayotgan yoshlar uchrardi. Bugungi islohotlar esa ta‘lim dasturlarini iqtisodiyotning real sektori ehtiyojlari bilan uyg‘unlashtirish, ish beruvchilar talabini o‘rganish va talab yuqori bo‘lgan kasblar bo‘yicha kadrlar tayyorlashga katta e‘tibor qaratmoqda. Bu jarayonda korxonalar, tashkilotlar va ta‘lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish muhim o‘rin tutadi. Talabalarning o‘qish davridayoq korxonalarda amaliyot o‘tashi, real ishlab chiqarish jarayonlari bilan tanishishi va kasbiy tajriba orttirishi ularning bitirgandan keyingi bandligini sezilarli darajada oshiradi. Bitiruvchilar bandligini ta‘minlashning yana bir muhim yo‘nalishi — yoshlarni zamonaviy va talab yuqori bo‘lgan kasblarga o‘qitishdir. Bugungi mehnat bozori raqamli texnologiyalar, axborot texnologiyalari, dasturlash, dizayn, marketing, logistika, elektron tijorat, moliyaviy xizmatlar, muhandislik va boshqa ko‘plab yangi yo‘nalishlarda malakali mutaxassislarga ehtiyoj sezmoqda. Shu bois yoshlarning faqat an‘anaviy kasblar bilan cheklanib qolmasdan, zamonaviy kasbiy kompetensiyalarni egallashi muhimdir. Qisqa muddatli kasb-hunar kurslari, qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlari orqali bitiruvchilarning qo‘shimcha kasb egallash imkoniyatlarini kengaytirish ham ularning ish topish imkoniyatlarini oshiradi. Yoshlar bandligini ta‘minlashda tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan choralar ham alohida ahamiyatga ega. Har bir bitiruvchini faqat mavjud ish o‘rniga joylashtirish emas, balki uning o‘zi yangi ish o‘rni yarata oladigan tadbirkor sifatida shakllanishi iqtisodiyot uchun katta samara beradi. Shu maqsadda yoshlarning biznes g‘oyalarini qo‘llab-quvvatlash, tadbirkorlik asoslarini o‘rgatish, moliyaviy savodxonligini oshirish, biznes loyihalarini ishlab chiqishga ko‘maklashish va qonunchilik bo‘yicha maslahat berish tizimlarini rivojlantirish muhimdir. Natijada yoshlar nafaqat ish izlovchi, balki ish beruvchi sifatida ham iqtisodiy jarayonlarda faol ishtirok etishi mumkin. Bitiruvchilar bandligini ta‘minlashda raqamlashtirish jarayoni ham yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Zamonaviy elektron mehnat bozori platformalari orqali bo‘sh ish o‘rinlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni tezkor olish, ish beruvchi va ish izlovchi o‘rtasida to‘g‘ridan-to‘g‘ri aloqa o‘rnatish, rezyume joylashtirish va masofadan turib ish topish imkoniyatlari kengaymoqda. Ayniqsa, hududlarda yashovchi yoshlar uchun masofaviy ish va raqamli xizmatlar sohasidagi imkoniyatlarning rivojlanishi bandlikning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Bunday tizimlar ish izlash jarayonini soddalashtirish bilan birga, mehnat bozoridagi talab va taklif haqida aniqroq ma‘lumotlar shakllanishiga ham xizmat qiladi. Bitiruvchilarni ish bilan ta‘minlashda hududiy xususiyatlarni hisobga olish ham muhimdir. O‘zbekistonning turli hududlarida iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlari bir-biridan farq qiladi. Ayrim hududlarda sanoat, boshqa joylarda qishloq xo‘jaligi, xizmat ko‘rsatish, turizm, qurilish yoki savdo sohasi rivojlangan.

Shuning uchun bitiruvchilarni tayyorlash jarayonida hududning iqtisodiy salohiyati va mavjud ish o‘rinlariga bo‘lgan ehtiyojni hisobga olish maqsadga muvofiqdir. Bu yondashuv yoshlarning o‘z hududida ish topish imkoniyatlarini oshiradi va mehnat migratsiyasining majburiy shakllarini kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, bitiruvchilar bandligini ta‘minlashda kasbiy yo‘naltirish ishlarini maktab davridan boshlash zarur. Yoshlar kasb tanlashdan oldin mehnat bozoridagi talab, kasbning kelajakdagi istiqboli, zarur bilim va ko‘nikmalar hamda ushbu kasb bo‘yicha mavjud ish imkoniyatlari haqida yetarli ma‘lumotga ega bo‘lishi kerak. Kasbni ongli ravishda tanlagan yoshning ta‘lim olishga bo‘lgan qiziqishi ham, keyinchalik ishga joylashish imkoniyati ham yuqori bo‘ladi. Bitiruvchilar bandligini ta‘minlashda ish beruvchilarning mas‘uliyatini oshirish ham muhim masalalardan biridir. Korxonalar faqat tayyor mutaxassislarni izlash bilan cheklanib qolmasdan, yosh kadrlarni o‘qitish, ularga amaliy tajriba berish va mehnat faoliyatiga moslashtirish jarayonida faol ishtirok etishi lozim. “Ta‘lim — amaliyot — ish” tamoyilining kuchaytirilishi natijasida bitiruvchi diplom olgandan keyin ish izlashni endigina boshlamasdan, ta‘lim jarayonidayoq kelajakdagi ish joyi bilan tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bundan tashqari, bitiruvchilarning bandligini baholashda faqat ishga joylashganlar soniga e‘tibor qaratish yetarli emas. Ularning ish joyida qancha vaqt faoliyat yuritayotgani, mutaxassisligi bo‘yicha ishlayotgani, mehnat sharoitlari, ish haqi va kasbiy rivojlanish imkoniyatlari ham hisobga olinishi kerak. Chunki haqiqiy bandlik — bu faqat vaqtinchalik ishga ega bo‘lish emas, balki barqaror, qonuniy va munosib mehnat faoliyatiga ega bo‘lishdir.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda bitiruvchilar bandligini ta‘minlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar yoshlarning iqtisodiy faolligini oshirish, inson kapitalini rivojlantirish va mamlakat mehnat bozorini malakali kadrlar bilan ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yo‘nalishda ta‘lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, mehnat bozori talablariga mos mutaxassislar tayyorlash, yoshlarni zamonaviy kasblarga o‘qitish, tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, raqamli bandlik imkoniyatlarini kengaytirish va ish beruvchilar bilan hamkorlikni rivojlantirish asosiy vazifalar sifatida namoyon bo‘lmoqda. Kelgusida bitiruvchilar bandligini ta‘minlash tizimini yanada takomillashtirish uchun har bir hudud va mutaxassislik kesimida mehnat bozorining aniq prognozlarini ishlab chiqish, ta‘lim dasturlarini muntazam yangilab borish, amaliy ko‘nikmalarga ustuvor ahamiyat berish hamda yoshlarning individual qobiliyat va qiziqishlarini hisobga olish zarur. Eng muhimi, bitiruvchini shunchaki ish bilan ta‘minlash emas, balki uning munosib kasb egallashi, barqaror daromadga ega bo‘lishi va jamiyat taraqqiyotiga faol hissa qo‘shishi uchun imkoniyat yaratish davlat va jamiyat oldidagi ustuvor vazifalardan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-642-son, 20.10.2020.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. — Toshkent, 2023.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning yoshlar siyosati, ta’lim va bandlik masalalariga oid nutq va ma’ruzalari. — Toshkent.
5. O‘zbekiston Respublikasi Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi materiallari. — Toshkent.
6. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Oliy ta’lim tizimiga oid statistik va tahliliy ma’lumotlar. — Toshkent.